

Marinarkæologi på Syddansk Universitet

En ny kandidatuddannelse i arkæologi

af Bo Ejstrud, lektor, Syddansk Universitet

I 2006 startede en ny kandidatuddannelse i Marinarkæologi ved Syddansk Universitet i Esbjerg. Efter flere års forberedelser kunne vi endelig slå dørene op for de første studerende, hvoraf nogle nu har afsluttet studiet med et afleveret speciale. Det er sjældent, at man ligefrem har lejlighed til at starte en hel ny uddannelse i arkæologi, og derfor er det nok værd at præsentere uddannelsen og nogle af de tanker, der har ligget bag udformningen af den.

Baggrunden

Der er gode og væsentlige grunde til at udbyde en uddannelse i marinarkæologi her i landet. Man kan ikke undervurdere den internationale betydning af Marinarkæologisk Center i Roskilde, der fungerede fra 1993 til 2003. Centeret udgjorde en foreløbig kulmination på væsentlig arkæologisk forskning med stor international gennemslagskraft, der i den grad har sat Danmark på det marinarkæologiske landkort. Samtidig hører de danske farvande til nogle af de farligste i verden, hvilket jo på mange måder er trist, men samtidig giver en meget rig marinarkæologisk arbejdsmark. Foruden alle vrage er stenalderbopladserne i den sydlige del af de danske farvande endnu et felt med stor betydning og potentiale. Derfor er det vigtigt at have en stærk marinarkæologisk forskning i Danmark. Desværre lykkedes det ikke at få en forskningsmæssig indlejring af centeret i Roskilde, da bevillingen løb ud. Flere af centerets medarbejdere er stadig tilknyttet Roskilde og omegn, og der udføres stadig væsentlig marinarkæologisk forskning i Danmark, men i praksis er centeret som en central forskningsenhed ophørt og splittet for alle vinde. I stedet har vi en række marinarkæologiske museer, de fleste dog med en relativt begrænset bemanning og en endnu mere begrænset økonomi.

Marinarkæologi

– Hervorragende internationale Wissenschaft

Formålet med at starte en uddannelse i Marinarkæologi er at sikre, at der på langt sigt er veluddannede marinarkæologer, som kan videreføre og udvikle et felt, der er under rivende udvikling overalt i verden. Det var dog klart fra starten, at det hverken ville være bæredygtigt eller interessant at

udanne udelukkende til et dansk arbejdsmarked. Der er ganske enkelt ikke brug for så mange marinarkæologer i Danmark, at det ville være fornuftigt at bygge et helt universitetsstudium op. Samtidig er det spørgsmålet, om det er interessant at bygge en national marinarkæologi op. Det man beskæftiger sig med som marinarkæolog er jo netop, at mennesker bevæger sig, og interagerer på tværs af

På en international uddannelse har vi ikke det privilegium – eller den hæmsko – at dyrke nationale arkæologier. Men der er rig lejlighed til at diskutere verdensbilleder.

Grafik fra Haderslev Museums nu nedlagte hjemmeside.

kulturelle og fysiske grænser. Vikingskibe er interessante, men det er de først og fremmest fordi de ikke kun krydsede rundt i Bælthavet og Kattegat, men udgjorde en teknologi, der i den grad udvidede den kulturelle rækkevidde af de samfund, der anvendte den. Og dermed er den historie, der kan fortælles om vikingskibe, forbundet med dele af den historie, der kan fortælles om polynesiske udryggere og græske triremer. Marinarkæologi handler

for en stor del om kontakten med *de andre*, og derfor er der intet grundlag for at gøre disciplinen til en nationalsport, så at sige.

Uddannelsen er derfor international i orientering, og undervisningsproget er engelsk. I praksis er størstedelen af de studerende da også fra udlandet. Vi har optaget fra Europa bredt, og har enkelte studerende fra USA og Canada. Det er en sammenblanding af studerende, der på mange måder giver et inspirerende undervisningsmiljø. Der er mange forskellige måder at være arkæolog på, og det kender vi allerede fra de forskellige danske arkæologiske uddannelser. Men når dertil lægges de forskellige nationale traditioner som både studerende og undervisere uafværgeligt og hver for sig er socialiseret ind i, så har vi et studiemiljø på Marinarkæologi, hvor man bliver holdt fagligt på tærne. Som underviser risikerer man konstant at komme tilbage fra forelæsningen og være blevet voldsomt inspireret – eller udfordret på sine fagligt indlærte meninger. Og, hånden på hjertet, det er faktisk ikke nødvendigvis en dagligdags oplevelse på danske universiteter.

Praksisorientering

I planlægningen af de udbudte fag har vi lagt vægt på en praksisorientering. Hvor universiteterne i mange år har været udskældt for (kun) at uddanne studerende til at skrive afhandlinger ved universitetet, så er der i de senere år sket en generel bevægelse hen imod at vægte det praktiske arbejdsliv efter universitetet. Der er f.eks. lagt praktikordninger ind i flere studieordninger på de forskellige universiteter. Vi har valgt fra starten at orientere os mod det arbejdsmarked, som hovedparten af vore studerende efterfølgende skal kunne fungere i. Til trøst for de evigt bekymrede betyder det ikke, at vi reducerer universitetet til et erhvervsakademi, men derimod at vi forsøger at sikre, at det praktiske arkæologiske arbejde foregår inden for rammerne af en sund og velfunderet videnskabelig ramme.

Det betyder, at studerende på marinarkæologi har fag om den maritime kulturhistorie og skal kende den særlige maritime materielle kultur, både vikingeskibene, havneanlæggene og de polynesiske udriggere. Vi udbyder et fag om arkæologisk teori og metode, der ikke er den obligatoriske introduktion til *-ismer* på grunduddannelsen, men et specifikt overbygningsfag, som skal lede frem til specialet. Disse er traditionelle fag for et universitetsstudium i

arkæologi. Men dertil har vi fag om arkæologisk forvaltning, både i form af øvelser og vejledninger i de praktiske metoder, teknikker og procedurer man bruger i planlægnings- og feltarbejde; i form af en bred indføring til og diskussion af international og national lovgivning inden for kulturarvsområdet, og i form af introduktioner til mere generelle forvaltningsemner som budgetlægning og personaleforvaltning. Dette er alt sammen kompetencer man

Fakta om uddannelsen

Marinarkæologi er en toårig kandidatuddannelse. Uddannelsen er international, og der undervises på engelsk.

Der undervises i følgende fag:

1. semester

Mennesket og havet

Introduktion til marinarkæologiske metoder*

Arkæologi og forvaltning

2. semester

Marin materiel kultur

IT og remote sensing

Særligt studeret område (temaundervisning)

3. semester

Uddannelsesudgravning

Bæredygtig forvaltning af den maritime kulturarv

Videregående metode og teori

4. semester

Speciale

* Metodekurset planlægges udvidet til at strække sig over to semestre.

skal have som arkæolog, når man først står med et konkret projekt, eller i en fast stilling. Det er naturligvis ikke alle emner vi hverken kan eller skal undervise i med lige stor dybde, for man bliver ikke cand.merc. af at læse Marinarkæologi, men man skal dog have visse grundlæggende færdigheder. Det betyder, at en marinarkæolog ikke bare en specialist i dykning og gammelt tømmer, men at vore kandidater vil kunne udfylde jobfunktioner bredt inden for den arkæologiske forvaltning, nationalt og internationalt. Dette har været en vigtig overvejelse, da uddannelsen blev udformet: Det er

ikke diskvalificerende at have skrevet speciale i marinarkæologi, hvis man efterfølgende søger job i en af denne verdens Kulturarvsstyrelser.

For at sikre foreningen mellem teori og praksis har vi også startet en dykkerskole, hvor man kan tage et godkendt erhvervsdykkercertifikat ved siden af studierne. Dette bevis er et krav for at kunne lave undervandsarkæologi, i det mindste i Nordeuropa. Det er også en selvstændigt kvalificerende erhvervsuddannelse, som man kan gå ud og få et job på efterfølgende. Til gengæld har den – i princippet – intet at gøre med kandidatuddannelsen, så man skal investere ekstra tid i den. Og så skal man betale en pris på pt. 12.500 kroner, der dækker omkostningerne til udstyr og dykning.

Studerende deltog som dykkeraspiranter i HUMA projektet på Gotland i sommeren 2008. Sådan ser det også ud når studerende kommer tilbage fra undervisning. Foto: Jens Auer

Samarbejde og geografi

Uddannelsen er placeret i Esbjerg. Det har adskillige fordele, helt grundlæggende at Esbjerg er en by, der er opstået omkring en havn omkring 1870, og derfor i sit grundlag er maritimt orienteret. Hvor det i starten var farten til England med bacon og smør, senere fiskeriet med den meget kendte fiskemelsproduktion, så er det i dag offshore sektoren, der dominerer erhvervsstrukturen i byen. Det betyder at der er andre i byen, som beskæftiger sig

med søfart, dykning og sonarundersøgelser end bare de stedlige marinarkæologer, og det giver mulighed for nogle spændende samarbejdsrelationer. Det er herfra man borer efter olie og sætter vindmølleparker op på Nordsøen, og det er arkæologisk temmelig interessante aktiviteter. På uddannelses- og forskningssiden er der en række andre maritimt orienteret forskningscentre og uddannelser, og det giver også en fornuftig synergi.

Men placeringen i Esbjerg er også noget, vi er helt bevidste om kan være en voldsom geografisk barriere for danske studerende. Det kan man sige flere ting om. For det første er afstande en relativ størrelse. Objektivt set, og ifølge www.krak.dk, ligger Esbjerg 1½ times kørsel fra Århus og godt 2½ time fra København, så det er ikke fordi man hensmægter sin tilværelse i fuldstændig isolation fordi man lever på Vestkysten. Vi får dog regelmæssigt forespørgsler fra danske studerende, som er interesserede i studiet, men slet ikke kan forestille sig at skulle flytte helt til Esbjerg. Selv om bekymringerne er reelle nok, og vi egentlig godt forstår hvor de kommer fra, så må man indrømme, at det er svært ikke at sidde ligeså stille på sit kontor og trække bare en smule på smilebåndet at disse udrøddinger om besværlighederne ved at flytte helt fra Århus eller København. Fordi de som regel tikker ind i mailboksen samtidig med henvendelser fra USA, Irland eller Grækenland, og fra studerende der tilsyneladende er langt mindre bekymrede over afstandene.

Forskning

Bemandingen på uddannelsen, foruden undertegnede, er professor Thijs Maarleveld, der kommer fra en stilling som leder af marinarkæologien på den hollandske ækvivalent til Kulturarvsstyrelsen, og adjunkt Jens Auer, der har en stor praktisk erfaring med marinarkæologisk arbejde i Tyskland og Storbritannien. Tilknyttet programmet er også Bjørn Lovén, som leder et stort og internationalt vigtigt projekt i havnen i Piræus, der er finansieret af Carlsberg fonden. Desuden har vi for tiden tilknyttet ph.d. stipendiat Mette Bjerrum Jensen fra Aarhus Universitet, der arbejder med kulturarvsforvaltning og kulturarvsbegreber.

Afdelingens forskning koncentrerer vi omkring tre hovedområder, som dels ligger i forlængelse af kompetencer vi allerede er stærke i på stedet, og dels er udvalgt for at komplementere den forskning, der

foregår ved andre tilsvarende centre (Maarleveld 2007). Første område er udviklingen af skibsteknologi. Det er et indlysende kærneområde for marinarkæologer, at man finder vrag og dokumenterer og analyserer dem videnskabeligt. Næste forskningsområde er lige så vigtigt i den forbindelse, og handler om *formation processes* og arkæologisk kildekritik. Hele spørgsmålet om, hvad det er vi finder, hvorfor vi finder noget og hvilke rammer det sætter for arkæologiske tolkninger, er helt afgørende for enhver form for arkæologi. Det tredje hovedområde er forvaltningen af den maritime kulturarv. Her er der væsentlige spørgsmål at stille omkring beskyttelsen af kulturarven, udviklingen af konkrete forvaltningsmæssige redskaber og om den nationale og internationale lovgivning og dens effekter.

Fremtiden

Endnu er studiet relativt nystartet, og det er for tidligt at vurdere fremtiden, og vores plads som en ny arkæologisk universitetsafdeling i Danmark. Men at der er interesse og behov for studiet kan måske aflæses af, at vi i år har haft et optag på 16 studerende, hvoraf 12 er reelt fremmødt – på en international uddannelse er der altid nogle som fortryder, eller søger ind flere steder. I et år, hvor universiteterne lider under et historisk dårligt optag, er dette resultat temmelig godt, og inden for rammerne af de mål vi har sat os for studiet: Vores kapacitet er 12-15 studerende, især af hensyn til dykkerskolen, hvor sikkerhedshensyn begrænser optaget. Det skal dog understreges, at vore optagelsestal ikke kan sammenlignes med tallene på de andre arkæologiske institutter. Dette års lave optagelsestal for universitetsuddannelserne i Danmark gælder for helt nystartede studerende, mens vi udbyder en kandidatuddannelse. De dårlige optagelsestal på BA-delen i år er – i det mindste til dels – et spørgsmål om en pinligt ringe koordination mellem to ministerier, hvor de

gymnasiale uddannelser passer dårligt til universiteternes optagelseskrav. Som en international uddannelse er vi ikke berørt af den slags rent danske problemer, og derfor har vi kunnet have et godt optag i et ellers dårligt år for den danske universitetsverden. Det er ikke generelt fremtiden for danske universitetsuddannelser at udbyde internationale nicheuddannelser, men det er det marked, marinarkæologi arbejder på, og derfor er vi berørt af andre konjunkturer end de øvrige institutter.

Det gode optag skulle således vise noget om berettigelsen af dette studie. Også internationalt er studiet blevet særdeles godt modtaget (Croome 2007; Martin & Croome 2008). Det ser ud til, at vi har fået udviklet noget der er arkæologisk og uddannelsesmæssigt meningsfuldt, og derfor kan det være vanskeligt at bevare pessimismen. Også selv om det ikke bare er studerende, der kan synes at Esbjerg er langt væk fra verden, men at vi er stødt på den indstilling også hos enkelte kolleger hist og her. Udfordringen over de næste år bliver at løbe nye forskningsprojekter i gang, og dermed holde fast i den gode internationale position, som marinarkæologien i Danmark har.

Med den praksisorientering, vi også har på studiet, er det vigtigt for os, at projekter som hovedregel gennemføres i samarbejde med relevante partnere. Det betyder at vi har kunnet give studerende den nødvendige dykkertræning på arkæologiske projekter i foreløbig Danmark, Sverige, England, Grækenland og Tyskland. Selvom vi skal holde fast i en international orientering er det indlysende, at det er de danske marinarkæologiske museer, som vi satser på at udvikle et tæt samarbejde med. Centeret i Roskilde er uigenkaldeligt lukket, men gennem samarbejdet er der stadig masser af kræfter i dansk marinarkæologi.

Litteratur

A. Croome 2007
Revival - Danish Maritime Archaeology in Print again and Elsewhere.
International Journal of Nautical Archaeology, 36.1, pp. 193-194.

Th.J. Maarleveld 2007
Maritime Archaeology. Identifying Identity. Inaugural address delivered on the accession of the chair of maritime Archaeology at the University of Southern Denmark in Esbjerg on Wednesday 18 April 2007. Esbjerg. ISBN 978-87-992214-0-0.

P. Martin & A. Croome 2008
Editorial: Taking stock. *International Journal of Nautical Archaeology*, 37.1, pp. 1-2.

Links

Studiets hjemmeside: www.sdu.dk/maritimearchaeology

Billeder fra feltarbejde kan findes på http://www.flickr.com/photos/maritime_archaeology_sdu/
/Zea Harbour project: www.zeaharbourproject.dk